לוביה מצרית Vigna luteola – מטפס רב-שנתי הגדל במקומות לחים

כתבה: **ערגה אלוני**

לוביה מצרית *Vigna luteola* (קטניות) היא מטפס רב שנתי הגדל במקומות לחים. הגבעולים ארוכים צבעם ירוק חום, בעלי חריצי אורך ומצוידים בשער קצר. הגבעולים נכרכים ונאחזים בצמחים אחרים הגדלים לידם ויוצרים מעטה סבוך וגובה.

מימין: צמח לוביה מצרית בשולי מאגר מים טבעי בפולג. משמאל: הצמח מטפס על מינים אחרים. תמונות ערגה אלוני©
להגדלה – לחצו על התמונה.

העלה תלתני גדול (15 ס"מ), בעל עוקץ ארוך ובראשו 3 עלעלים. העלעלים תמימים, אליפטיים 4-2.5 ס"מ, בסיסם רחב הקצה מחודד ושפתם חלקה. שני העלים הצדדיים יושבים, העלה הראשי נישא על פטוטרת ארוכה. מסודרים נגדית על הגבעול. בבסיס העלעלים ולא בפרחים כרגיל, מצויים צופנים המושכים אליהם נמלים.

מימין: ענפים נכרכים ועלים גדולים תלתניים של לוביה מצרית. משמאל: עלים ותפרחות של לוביה מצרית. תמונות ערגה אלוני© להגדלה – לחצו על התמונה.

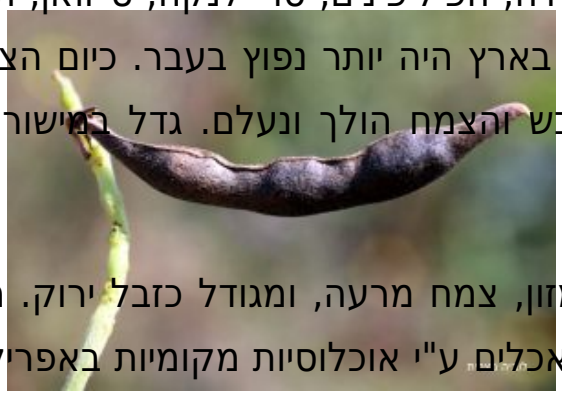
הפרחים פרפרניים דו מיניים, מסודרים בתפרחת אשכול בעל עוקץ ארוך ושעיר. באשכול בין 4-15 פרחים המבשילים בהדרגה. הפרח צהוב, גדול (1.5 ס"מ) נישא על עוקץ קצר (1.5 ס"מ). המפרש רחב בעל אוזנית בבסיסו. בשפתו העליונה שסע המדמה את המפרש לצורת לב, והוא ניצב לסירה. המשוטים רחבים, מקבילים לסירה או חופים מעליה. הסירה עשויה משני עלים מאוחים בבסיסם, קרובים זה לזה. צבעה צהוב ירוק ובה חבויים 10 אבקנים בעלי זירים ארוכים. הזירים מאוחים חלקית, עוטפים את השחלה. העלי חופשי ארוך מהאבקנים. השחלה עילית בת עלה שחלה אחד. האבקה ע"י חרקים. הפרי המתפתח הוא תרמיל עשוי מגורה אחת. אורכו 5 ס"מ, מכיל 3 זרעים עגולים, גדולים (6 מ"מ), המשחירים עם הבשלתם. ריבוי הצמח נעשה מזרעים. אולם קליפתם הקשה דורשת ריכוך או שפשוף הקליפה. הזרעים מושרים יממה במים פושרים ולאחר מכן נובטים בקלות.

מימין: פרח פרפרני גדול של לוביה מצרית. באמצע: התפרחת נישאת על עמוד ארוך, לפרחים עוקץ קצר. משמאל: תרמיל בשל. תמונות ערגה אלוני©
להגדלה – לחצו על התמונה.

לוביה מצרית היא צמח טרופי הגדל בשולי בתי גידול לחים: גדות נחלים, מקווי מים, ביצות ואגמים. בשל תפוצתו הרחבה בעולם, הצמח הסתגל לגדול בקרקעות בעלות תכונות והרכב שונה: מקרקעות חוליות מלוחות ועד קרקעות חרסיתות או טיניות כבדות. הצמח אינו רגיש גם לקרקע חומצית או אלקלית אך היא צריכה להיות לחה. גדל בעולם באזורים עם כמות משקעים גבוהה של 1200 – 4,000 מ"מ בממוצע שנתי, וגם באזורים עם 800 מ"מ ופחות. בארץ מסתפק בכמויות נמוכות מזה (300-500 מ"מ). הצמח סובל תנאי הצפה לטווח קצר אך אינו עומד בעקת יובש. יובש בקרקע היא הגורם המגביל. הצמח סביל לטמפרטורות גבוהות. אופטימום הנדרש לצמיחה היא בטווח 20-30 מעלות צלסיוס. על כן הוא משגשג במחוזותנו ואף פורח כל הקיץ. בחורף בטמפרטורות נמוכות הצמח פחות פעיל והוא רגיש לקרה. דורש לגידולו אור מלא או צל חלקי.

מקורו באזורים הטרופים שלחופי האוקיינוס האטלנטי. משם נדד למרכז אמריקה עד צפון קרולינה. באפריקה גדל במספר מדינות, נדד לאתיופיה מצרים א"י ולמדינות נוספות באזור הים תיכוני. מצוי גם באסיה: אינדונזיה, יפן, מלזיה, הפיליפינים, סרי לנקה, טייוואן, תאילנד, וייטנאם, ובאוסטרליה, פפואה גינאה החדשה. בארץ היה יותר נפוץ בעבר. כיום הצטמצמו בתי הגידול הלחים בשל אגירת מים ושנות יובש והצמח הולך ונעלם. גדל בחישור החוף, בעמק החולה, בעמק הירדן ובשפלה.

לצמח מספר שמושים: הוא משמש בעיקר כמזון, צמח מרעה, ומגודל כזבל ירוק. הזרעים מכילים חלבונים. הם טעימים בעודם ירוקים ונאכלים ע"י אוכלוסיות מקומיות באפריקה. כך גם התפרחות. השורשים נאספים מקולפים מקליפתם ונלעסים. טעמם מתוק והם מבוקשים ביותר. חלקי הצמח נאספים וניתנים גם כמזון לבעלי חיים. במספר מקומות הוא משמש כזבל ירוק להעשרת הקרקע בחומר אורגני, או כצמח כיסוי יעיל המשמש מרעה לבע"ח במשק החי. באתיופיה, הצמח משמש גם כחומר מרפא. כתישת עלים ופרחים משמשים

תרופה לכיב קיבה ולמחלת הסיפליס. הוא משמש כמוריד קולסטרול בדם וכן כחומר אנטיבקטריאלי. בדיקת תכולת חומרים כימים בצמח הראתה שקיימים חומרים כימים רבים. אחדים מהם אנטיבקטריאלים. אין הדגשה על מציאת חומר מסויים בריכוז גבוה שהוא הפעיל ביותר.

ספרות:

ויזל י פולק ג וכהן י 1975 אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. ספרית פועלים. עמ' 287-309.

זהרי מ 1978 כל עולם הצמחים. עם עובד.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.|

שמידע א 2005 צמחי ישראל, המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

————————————————————————————————————

Andrew CS and Robins MF 1969 The effect of phosphorus on the growth and chemical composition of some tropical pasture legumes I. Growth and critical percentages of phosphorus Australian Journal of Agricultural Research, 20, 665–674.

Flora of Pakistan: www.floras.org

Hacker JB Williams RJ and Pengelly BC 1996 A characterisation study of the genus Vigna with regards to potential as forage . Genetic Resources Communication No 22. CSIRO Division of Tropical Crops and Pastures.

Ng KF Stür WW and Shelton HM 1997 New forage species for integtaion of sheep in rubber plantations. Journal of Agricultural Science, 128, 347–355.

Pomilio AB and Zallocch EM 1989 Two New Kaempferol Isorhamninosides from Vigna luteola. Journal of Natural Products (3 ed.). 52 (3): 511–515.

Sio-Hong Lam Yue-Chiun Li Ping-Chung Kuo Tsong-Long Hwang et al. 2019 Cemical Constituents of Vigna luteola and Their Anti-inflammatory Bioactivity. Molecules. Apr; 24(7): 1371.

Zohary M 1966 Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem (2) pp. 224-223.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 לוביה מצרית Vigna luteola – מטפס רב-שנתי הגדל במקומות לחים, פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.
/https://www.kalanit.org.il/vigna_luteola_august_2019